

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

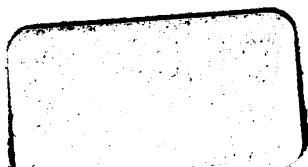
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

BX
659
K5T4
1896

THEOPHYLACTUS
ZHIVOTOPIS NA SV.
KLIMENTA ...

Theophylactus, Abp. of Ohrid

ЖИВОТОПИСЪ

на

СВ. КЛИМЕНТА

БЪЛГАРСКИ АРХИЕПИСКОПЪ.

ОТЪ ТЕОФИЛАКТА

охридски архиепископъ.

Прѣвелъ отъ грѣцки съ малки съкращения

Д. Матовъ.

ПЛОВДИВЪ

Издание и печать на Хр. Г. Дановъ

1896

TK

BX659

K5T4

1896

ПРЕДГОВОРЪ.

На 1885 г., тъкмо срещу хилядогодишната отъ смъртта на св. Методия, азъ ънародвахъ въ български прѣводъ пространто гръцко житие на свети Климента, подъ главие «Животъ, дѣяния, исповѣдания и кратко изложение за чудесата на св. отецъ нашъ Климентъ, българский архиепископъ. писано отъ светѣйшаго и прѣславнаго архиепископа на първа Юстиниана и на цѣла България, господина Теофилакта, който бѣше магистъръ на риторитѣ въ Цариградъ». ¹⁾ Тоя прѣводъ биде извършенъ съ помощта на проф. Дриновъ, който го придружи и съ краткъ прѣдговоръ, гдѣто изтъкнж историч-литературната важность на паметника. Дога не е разяснено добрѣ, дали наистина ва житие е съчинено отъ Теофилакта, кто е казано въ заглавието му, или отъ угиго. Но нѣма съмнѣние, че съчинителятъ се е ползувалъ съ стари и достовѣрни вѣстия за живота и дѣйността на св. имента, па и на светитѣ славянски първоители, Кирила и Методия. Затова тоя метникъ е безцѣнъ за насъ ²⁾.

---

¹⁾ Тоя животописъ образува брой II отъ «Българска Библиотека» на Българското Книжовно Дружество (Срѣдецъ, 1885. 40).

²⁾ Струва да се обърне внимание върху думитѣ, които мѣ въ 4-та глава «насъ смирили и недостойни той повече ижаваше до себе си» и пр. Отъ тукъ се вижда, че поне оти въ съставянѣто на това житие, може би въ по-стара редакция, е взелъ участие нѣкой ученикъ на св. Климента.

Тѣй като съ първото издание ние има-
за цѣль, да снабдимъ нашата книжнина
пъленъ, близкъ до първообраза прѣво-
трѣбаше да се запазѣтъ въ него изда-
всичкитѣ тънкости на тоя първообразъ,
писанъ съ високъ черковно-ораторски ези-
напѣстренъ съ различни цитати изъ Свето
Писание. Поради това, прѣводътъ ми изл-
тежкъ за четене, а на мѣста и неврав-
мителенъ. ¹⁾

За да направѣ тоя скжпоцѣнъ паметни
по-достѣпенъ за нашето четещо общество,
рѣшихъ да го прѣиздамъ въ отдѣлна книж-
и въ такъвъ видъ, щото да бѣде и по-ле-
за четене. За тая цѣль азъ намѣрихъ
добрѣ да отстапѣ донѣгдѣ отъ грѣц-
оригиналъ, именно да замѣнѣ нѣкои ду-
съ други, които да бѣдѣтъ близки по с-
сѣлъ, но да придаватъ по-голѣма гладко-
на текста, да изоставѣ нѣкои недотамъ яс-
и цвѣтни изрази, както и часть отъ об-
нитѣ цитати изъ Светото Писание, а с
друга страна, да прибавѣ тукъ тамъ нѣ-
обяснителна дума. Рѣдко въ това ново из-
ние ще се намѣрѣтъ прѣдложения, вмѣкнѣ
отъ мене, като замѣна на тѣзи мѣста, кои
слѣдъ направенитѣ съкращения не може
да се оставѣтъ токо-тѣй безъ оглаждан
Сетнѣ, прѣмахнѣхъ прѣжното дѣление
паметника, който бѣше разглобенъ въ грѣц-
оригиналъ на 29 малки глави, и направи
по-едро, логично дѣление на 5 части,

---

¹⁾ Последното произтича донѣгдѣ и отъ нѣкои печатни
други погрѣшки, които сѣ се вмѣкнѣли въ това издание и ко-
намѣрихъ за добрѣ да оправѣ въ края на това ново издание.

за улеснение на четцитѣ, на всѣка отъ тѣхъ дадохъ и особенъ надсловъ, споредъ нейното съдържание. Сжщеврѣменно съкратихъ и самия надсловъ на паметника.

Всички тия измѣнения не сж яко голѣми, и при това сж направени така, щото съ тѣхъ да не се накърни нито фактичната страна, нито пъкъ назидателниятъ, благочестивъ и родолюбивъ духъ на Климентовото житие, което заслужва най-широко разпространение между българскитѣ четци, особно между младото ни поколѣние.

Извѣстно е, че досега на ученицитѣ могатъ се посочи твърдѣ малко книжки съ исторично и повѣствувателно съдържание, които да разширяватъ познанията имъ по отечествената история и да съживяватъ и съгрѣватъ духътъ. У насъ знайтъ мнозина, че имаме народенъ светецъ — Климентъ. Но какъвъ е неговиятъ животъ, какви сж неговитѣ заслуги, и какъ се е създадала неговата слава и паметъ, малцина знайтъ.

Настоящото издание се отличава и съ прибавката «Бѣлѣжки къмъ животописа.» Въ тѣхъ се постарахъ да изтъкна нѣкои по-важни мѣста отъ текста, да укажж моитѣ отстъпления отъ него, или да обясня нѣкои тъмнички мѣста. Ако спомогна колко-годѣ на тия, които пожелажтъ да се възползуютъ, и откъмъ историчната страна съ паметника, ще бѣдж крайно задоволенъ.

София, февруари 1896.

Д. Матовъ.

Съдържание.

	Стр.
Прѣдговоръ	
Глава I. Животътъ на славянскитѣ първоучители свети Кирилъ и Методи	1
Глава II. Моравската черква слѣдъ смъртта на св. Методия	10
Глава III. Св. Методиевитѣ ученици въ България. .	17
Глава IV. Подвизитѣ на св. Климента като български архиепископъ	21
Глава V. Послѣднитѣ дни отъ живота на св. Климента	28
Бѣлѣжки къмъ животописа	34
По-главнитѣ печатни и други погрѣшки въ пър- вото (пълно) издание, обнародвано въ «Българска библио- тека» бр. II, Сръдецъ, 1885 г.	40

I. Животътъ на славянскитѣ първоучители свв. Кирилъ и Методи.

Божие величие и благодѣло се показвахъ въ България чрѣзъ живота на благочестиви мъже, които се отрекохъ отъ всичко що е земно и тлѣнно и се подвизавахъ за народната просвѣта. Тия проповѣдници на Божие учение сж: Методи, който бѣ Моравски архиепископъ и просвѣти Панонската архиепископия, Кирилъ, великъ по своята мъдростъ и въ Божии работи, и въ свѣтовни. Тѣ и двамата живяхъ благочестиво и непорочно, сѣяхъ Божието слово, което се проповѣдаваше на грѣцки, и окръстихъ мнозина езичници.

Славянскитѣ народъ, т. е. българскитѣ, не разбираше Светото Писание на грѣцки езикъ, и двамата свети мъже смятахъ това за голѣма злочестина. Безутѣшна скърбъ ги имаше за това, гдѣто свѣтлината на Писанието не сияе въ Българската страна. Тѣ смалъ не отхождахъ даже до отчаяние. Тогава се объркахъ съ молитва къмъ Христа, отъ Когото имаше даръ сж езицитѣ, да имъ помогне да измѣрѣхъ букви, пригодни за българския езикъ, да прѣведжѣ божественото Писание на тоя езикъ. И като се прѣдадохъ на постъ и молитва, тѣ достигнахъ желанието си, защото близо е Господъ до всички, които го призоваватъ съ истина».

Като изнамерихъ славянскитѣ букви, и ка- прѣведохъ боговдѣхновенитѣ писания, напи-

тѣ първоучители залегнахъ да прѣдадѣтъ на най-усърднитѣ си ученици божественото учение, и немалцина го възприехъ и се приготвихъ за проповѣдници. Най-отборни отъ тѣхъ бѣхъ: Гораздъ, Климентъ, Наумъ, Ангеларъ и Сава.

По примѣра на Павла, който е съобщавалъ на апостолитѣ за своето благовѣствуване, и свв. Кирилъ и Методи тръгнахъ за Римъ, за да покажѣтъ на папата своя трудъ, т. е. прѣвода на Светото Писание. Тогавашниятъ папа Адрианъ много желаше да ги види, защото и до него бѣ дошла тѣхната слава. Той не можа да се стѣрпи, но, като взе съ себе всички свещеници и архиереи, които се уличихъ въ Римъ, излѣзе да посреще светиитѣ. При това отпрѣдъ му носехъ кръстно знамение и запалени свѣтилници. Тѣхниятъ блѣсъкъ знаменуваше блѣсъка на Адриановата радостъ, па и блѣсъка на гоститѣ, които за да прослави, Господъ благоволи да извърши много чудеса при влизанъето имъ въ Римъ.

Сетнѣ свв. Кирилъ и Методи показахъ на папата българскиятъ прѣводъ на Светото Писание. Папата не знаеше, какво да стори отъ радостъ, похвали ги за подвига и ги насърдчи. Подиръ това взе прѣведенитѣ книги, донесе ги прѣдъ олтаря и ги посвети Богу като даръ, защото наистина угоденъ е Нему такъвъ приносъ. А свв. Кирила и Методия той прогласи въ черквата за апостоли, тъй като тѣ бѣхъ извършили подвигъ равепъ на Павловия.

Сетнѣ, отъ ония, които бѣхъ дошли на едно съ светиитѣ и, споредъ тѣхнитѣ думи, бѣхъ доста вѣщи въ славянския езикъ и се отличавахъ съ благочестивъ животъ, папата удо-

и едни съ чинъ презвитерски, други съ дяконски, трети съ иподяконски. А пъкъ самия лики Методия, макаръ той и да се отричаше ого, ржкоположи за епископъ въ Моравия ионска. Адрианъ мислеше, че той напълно е служилъ това звание, понеже бѣ светител-вувалъ въ тая страна.

А Кирилъ, който бѣше сжщински философъ, де повиканъ отъ великия цървосвещеникъ въ зятая Святихъ, за да литургисва тамъ въ ис-нната скиния и по-духовно, по-божествено да приобщава отъ светитѣ тайни. На Кирила то че ли бѣ позволено да остоя въ тѣлото тогава, догдѣто изнамѣри буквитѣ и свѣр-и прѣвода на Писанията. Като послужи съ ва на Божията воля, тоя светецъ и мждрецъ иде взетъ отъ Бога, Който бѣше го научилъ и мждростъ. Като прѣдузна смъртъта си, той игърнж монашеско звание. Той отколѣ желае-е да направи това, но по скромность все стра-бше отъ него, като отъ нѣщо велико, що над-инава силитѣ му. И така, той се прѣстави на ебесата, гдѣто е Христосъ, и остави долината а скръбъта, гостуваньето си тукъ долу. Духа и той прѣдаде Богу на духоветѣ, а тѣлото му, оето прѣди естественото умъртвяванье бѣше злагано на драговолюно умъртвяванье, почетено въ църковни пѣсни отъ Папата и отъ всичкия лиръ, биде погребено въ църквата на Климен-а, на оногова Климента, който е придружа-алъ Петра, върховния отъ апостолитѣ. И така, динъ мждрецъ приема другъ мждрецъ, вода-тъ на едни народи приема у себе си тогова, ойто съ свѣтлината на познанието е просвѣ-илъ други народи.

При това Богъ, за да засвидѣтелствува каква слава се готви Кирилу на небесата, прати знамения, та чрѣзъ видими бѣлѣзи объяви невидимитѣ си тайни; бѣсни людѣе, като дойдохъ при гроба Кприловъ, намѣрихъ изцѣлене, и много други болести изгони благодатъта на св. Духъ. Та изобщо, колчимъ се нѣкой приближеше до гроба, или колчимъ произнесѣше името на тоя богоносенъ отецъ, добиваше спроти своята вѣра изцѣление отъ неджитѣ си.

Поради това Кирилъ станъ великъ въ уста на римлянитѣ, а още по-великъ въ душитѣ имъ. Той се прослави у тѣхъ, а наедно съ него се прослави и Богъ.

Така станъ кончината на Кирила, и такава честь му се въздаде отъ Папата и отъ Бога. А Методи, слѣдъ като изгуби своя сътрудникъ и спътникъ, който въ всичко му бѣ сжщински братъ по тѣло и о Господѣ, сърдцето му се нажали. Отъ една страна, той бѣ навикнълъ на брата си, та сега, като го нѣмаше при себе, страдаше като всѣки човѣкъ, но отъ друга страна, той все пакъ се утѣшаваше до нѣгдѣ съ надежда, че и занапрѣдъ ще има въ учителското си дѣло за помощникъ Кирила, който, като приближенъ до Бога, слѣдъ отрѣшението си отъ плътъта, ще добие и по-голѣмо дързновение.

Методи, като му дойде врѣме да трѣгне за епископъ въ горѣказаната страна, Моравия Панонска, припаднъ прѣдъ гробницата на брата си и, като споменъ многократно милото му име, оплака плътската си самотия и моли Кирила, и за напрѣдъ да не го оставя безъ своята помощ и ходатайство, па слѣдъ това трѣгна на пътъ съ ученицитѣ си.

Като пристигна въ Моравия, той станж такъвъ епископъ, каквито апостолъ Павелъ желаше да бждатъ всички епископи. Той сияеше прѣдъ всичкия свѣтъ съ учението си. На всички людѣ съобщаваше доброто, като разсѣваше еднакво свѣтлината на словото и раздаваше евангелската храна, безъ да взема възмездие за това. Той и прѣди да стане епископъ, много залѣгаше да проповѣдва, безъ да се бои отъ нѣщо. А сега, когато му се повѣри самото дѣло, и когато той, приемайки тоя залогъ, знаеше, че горко на оня апостолъ, който не благовѣствува, — не трѣбаше ли той сега съвсѣмъ и напълно да се прѣдаде на поучение и да се грижи цѣль день да разпространява Божието слово? Той не прѣстаяше всѣки день да вразумява тогавашния Моравски князь Ростислава и да му присажда Божието учение. Освѣнтъ това, учеше постоянно и Коцела, господаря на цѣла Панония, и вразумяваше го да има Божи страхъ и да се укланя отъ всѣко зло. Та не само нихъ, но и българския князь Бориса, който живѣеше въ врѣмето на гръцкия императоръ Михаила, и когото Методи още по-прѣди бѣше сторилъ свое чедо, като го бѣ плѣнилъ съ добрата си рѣчь, — и него велики Методи по това врѣме не прѣставаше да обси́пва съ благодаренията на словата и поученията си. Тоя Борисъ имаше умъ здравъ и наклоненъ къмъ добро. При него и българскиятъ народъ наченж да се просвѣтлява и съ светото кръщение, и съ християнството. При него и свв. Кирилъ и Методи, гледайки, че мнозина сж повѣрвали и много чедо се раждатъ водою и духомъ, а пъкъ си нѣматъ съвсѣмъ духовна храна, изнамѣрихж буквитѣ,

както казахъ по-горѣ, и прѣведохъ писанията на български езикъ, за да иматъ новороденитѣ Божии чедѣ доста Божия храна, та да растатъ духовно. Така българскиятъ народъ, като остави езичеството, позна истинския и правъ пътъ, който е Христосъ, и най-сетнѣ, макаръ че късно, въ 11-ия или 12-ия часъ, влѣзнъ въ Божията градина по Божия благодать. Кръщеньето на тоя народъ станъ на 869 год.

Итака, велики Методи непрѣстанно наставляваше князетѣ: ту ги ръководеше къмъ благочестивъ животъ, ту имъ прѣдлагаше чистото учение на църквата, като царска чиста монета, и го отпечатваше върху душитѣ имъ цѣло и неповрѣдено. Защото още тогава се намирахъ такива, които желяхъ да прѣобразуватъ и измѣнятъ вѣроученията, що сж оставени въ Божията църква отъ нашитѣ отци, и мнозина бѣхъ си заразили душитѣ съ внесената отъ западнитѣ европейци развала, та казвахъ, че Синътъ билъ роденъ отъ Отца, а Духъ Свети произлизалъ отъ Сина.

Свети Методи въстанъ противъ тѣхъ и ту чрѣзъ думитѣ на Господа, ту чрѣзъ ученията на светитѣ отци, стараше се, да унищожи тѣхнитѣ измислици, като ги обръщаше отъ кривото учение къмъ истинното и чистото. Ето защо той бѣше и се наричаше «Божии уста». Поради това числото на вѣрнитѣ всѣкидневно се уголѣмяваше.

А еретическата станъ, побѣдена съ силата и истината на словото, правеше всичко, каквото можеше да измисли, или каквото ѝ вдѣхваше нейниятъ отецъ — дяволътъ, който отъ начало е човѣкоубийца и се хвали съ злодѣйство:

тя огорчаваше светеца съ хиляди злоби и изкушения. И Светополка, който слѣдъ Ростислава захванъ да князува въ Моравия и който бѣше човѣкъ грубъ и не разбираше отъ добро, и него тѣ примамихъ съ лѣскателства и напълно го подчинихъ на учението си. Като бѣше робъ на женскитѣ услади и се търкаляше въ калъта на нечестиви дѣла, какъ можеше той да не прѣдаде ума си по-скоро на тие, които му отвяхъ съвсѣмъ вратата на страститѣ, отколкото на Методия, който строго въставаше противъ душегубния развратъ?

И така Светополкъ, развратенъ отъ тие еретици, които му позволявахъ всичко, стига да се съгласява съ тѣхното учение и да имъ позволява да го проповѣдватъ, твърдѣ малко даваше ухо на Методиевитѣ думи, а напротивъ, обнасяше се съ него, като съ врагъ, защото казано е, «мерзостъ е за грѣшника благочестieto». Па и какви благи думи не казва на княза велики Методи и какви страхове не му докарва на умъ? Ту му доказваше правотата на учението си съ божественитѣ Писания, ту го заплашваше, че, ако се присъедини къмъ еретицитѣ, ще загуби и себе си, и всички свои поданници, като стане за враговетѣ си леснодостъпенъ и леснопобѣдимъ. Но нищо не помагаше. Както и да е, догдѣто Методи бѣше живъ, и князътъ не изваждаше наявѣ порождението на сърдцето си, но се потаваеше. До тогава и правосъдието Божие още не спущаше върху него своя бичъ. Но когато се прѣстави светецътъ, веднага настаняхъ всѣкакви злини, които не потуляхъ вече страмотиитѣ си подъ никакво було, но явно безчинствувахъ, и пов-

дигна се гонение противъ правовѣрнитѣ. Тогава вече и Богъ не закъснѣ да накаже княза. Но за това по-послѣ.

Тогава Методи прѣдсказа на княза за смъртта си, която щѣла да настане слѣдъ три дни, и направи това прѣдречение, както ми се чини, за да подкрѣпи постояннитѣ си наставления. Защото, ако това прѣдсказание, което се и сбъднѣ наистина, правеше Методия пророкъ, надаренъ отъ Светия Духъ съ даръ да прѣдвижда бѣдѣщите, ставаше явно, че и учението, проповѣдвано отъ него, е боговдѣхновено. Като събра ученицитѣ си, той тръгна по примѣра на Исуса и ги утѣшаваше и укрѣпяваше съ слово Божие и мъдрость, която е по-скъпоцѣнна отъ съкровище, отъ злато и сребро. Ето какви бѣхѣ неговитѣ послѣдни думи, съ които той прѣдаваше на своитѣ чеда наслѣдие добро и достойно за трудоветѣ, що прѣтегли самъ за спечелванъето на това наслѣдие:

«Мили мои,» думаше имъ той: «вие знаете силата на еретицитѣ въ злобата, знаете, какъ тѣ изопачаватъ словото Божие, па се мъчатъ да напожатъ ближнитѣ си съ гнуснава развала, като избиратъ и тургатъ тия двѣ нѣща: прѣдумване и заплашване, едното — за по-простичкитѣ, другото — за по-страхливитѣ. Азъ се надамъ и се моля, да ви останатъ непожатни душитѣ както отъ едното, така и отъ другото. Нито силни думи могатъ ви измами или нѣкакво лѣскателство прѣлъга, понеже вие сте утвърдени върху камѣка на апостолското изповѣданье и учение, нито пѣкъ нѣкакъвъ страхъ ще поклати крѣпоститѣ на сърдцата ви, понеже вие сте научени да не се боите отъ силнитѣ

на деня и отъ ония, които убиватъ тѣлото, а душата не могатъ уби. И така, по-добрѣ, укрѣпвайте другитѣ, да пазятъ залога, който добихме отъ апостолитѣ, а сетнѣ и отъ отцитѣ, които ще поискатъ отъ насъ въ деня на възцаянието. Гледайте всѣкакъ да запазите както зовитѣ, така и братовитѣ си сърдца; защото подиръ моята смъртъ ще дойдатъ вълци, които ще искатъ да плѣнятъ стадото. Ще гледатъ да увлѣкнатъ подирѣ си народа, та вие, като силни въ вѣрата, вдигнете се противу имъ. Гова ви заръчва Павелъ чрѣзъ мене. Богъ, Отецъ на всички твари, и прѣди вѣкове безболезнено родениятъ отъ Него Синъ и Свети Духъ, който произлиза отъ Отца, ще ви опѣтва въ всѣка истина и ще ви прѣдстави непорочни, за моя похвала, въ Христовия день.»

Като рече това и още много други нѣща, той прѣдаде духъ на ангелитѣ, които му бѣхъ спятници и пазители по всичкитѣ пѣтища, слѣдъ като свѣти 24 години на архирейския тронъ и слѣдъ като работи съ голѣмъ трудъ и мѣка не само за своето спасение, но и за спасението на другитѣ. Защото не гледаше за своя изгода, но и за народа, за да се спаси и той. Денемъ и нощемъ живѣеше само съ туй, което би било полезно за другитѣ. Това се доказва и отъ множеството пресвитери, дякони и поддякони, които при смъртѣта си той остави до двѣстѣина въ енорията на своята църква. Ако е имало толкова само едни служители на олтаря, то колко голѣмо трѣба да смѣтаме множеството на мирянитѣ? Между тие служители на олтаря на първо мѣсто личеше Гораздъ, когото погорѣ въ повѣстѣта си причислихме къмъ най-

добритѣ ученици на Методия и който биде провъзгласенъ за архиепископъ Моравски отъ самия тоя светецъ, когато той бѣ прѣдузналъ смъртѣта си.

II. Моравската черква слѣдъ смъртѣта на св. Методия.

Обаче еретическата сгань, която прѣдъ нищо се не спираше, не можѣ да гледа, че Методи и подиръ смъртѣта си имъ стои насреща като живъ.

«Ако ли оставимъ Горазда живъ, то ще бжде като че е възкрѣснѣлъ Методи,» думатъ тѣ. И взематъ та лишаватъ Горазда отъ епископска властъ, а нѣкого си Викинга, който бѣше еретикъ и когото поради това Методи бѣше прѣдалъ на анатемския сатана заедно съ оная сгань, що бѣснуваше като него, тогава Викинга взематъ та възкачватъ на трона!

Така беззаконно Викингъ се докопа до епископството, като си присвои честѣта чрѣзъ грабителство, па грубо и прѣстѣпно отблъсна Божия избраникъ. Ересѣта вирнѣ глава и взе да се подиграва съ православния сонмъ на Методиевитѣ ученици. Взехъ да казватъ: «защо благоговѣете още прѣдъ Методиевитѣ думи, които сж вече изгнили и мухлясали, а не се присѣдинявате къмъ живия архиепископъ и не изповѣдвате, че Синѣтъ е роденъ отъ Отца, и Свети Духъ изхожда отъ Сина?»

А тѣ чрѣзъ Горазда и Климента отговорихъ: «че Методи е още живъ, това ние добрѣ сме научили отъ Господа, защото Той е казалъ, че който вѣрва въ Него, и да умре, ще ожи-

вѣе. Тогава какъвъ грѣхъ струваме, като имаме за учителъ тогова, който живѣе въ Господа, духовно се намира при насъ, разговаря съ насъ и ни укрѣпява противъ васъ? Ние, като намираме, че вашата нова вѣра нито се потвърждава отъ нѣкое писание, нито е приета отъ светитѣ отци, страхуваме се, да не подпаднеме подъ проклетія, тъй като апостолъ Павелъ ясно казва: «ако нѣкой ви благовѣтствува повече отъ това, що сте приели, да бѣде проклетъ.» Ние вѣрваме съгласно съ Евангелието, че Свети Духъ изхожда отъ Отца, и че виновникъ и производителъ Неговъ е Родителятъ на Сина, но че Той сжщо принадлежи и на Сина и чрѣзъ Него се раздава повсѣкждѣ на достойнитѣ. Вие учите, че Духътъ произлиза и отъ Сина. Нека падне върху главитѣ ви тая хула, защото тургате двѣ начала: Богъ-Отецъ — за Сина и Богъ-Синъ — за Духа. Вие пригръщате нова ересь. А у насъ единъ е Богъ и едно начало на тия, що сж отъ Него, — то е Отецъ: за Сина той е Отецъ, за Духа — Изводителъ. И апостолъ Иоанъ ни прѣдставя Сина дѣ говори: «Духъ истини, иже отъ Отца исходить,» — та прѣстанете да воювате противъ Божия Синъ, великия благовѣстникъ, отъ когото, за когото и чрѣзъ когото е произлѣзло всичкото Евангелие; прѣстанете безъ Духа да учите за Духа, прѣстанете да говорите отъ противния духъ — отъ дявола.»

Като не можахъ да си удържжтъ при тия думи, Викинговитѣ едномисленици съ заткнжти уши взехъ да крѣскатъ и да разбъркватъ всичко, па смалъ не дигнжжхъ и ржцѣ върху православнитѣ, сжщо тъй, както едно врѣме

сторихъ тие, що убивахъ съ камънѣ Стефана. мажествения свидѣтель на словото. Най-сетнѣ тѣ се оттеглихъ и обърнахъ се къмъ най-послѣдното си прибѣжище, т. е. къмъ низкия Светополкъ, та набѣдяватъ православнитѣ, че ужъ мислили да бунтуватъ и да въстанатъ противъ неговата власть. Светополкъ повика Методиевитѣ послѣдователи и имъ каза: «каква е тая схизма, що става помежду ви? Защо се карате единъ съ други всѣки день? Не ли сте всинца братя и все християни? Защо не се погаждате единъ съ други и не залѣгате за единство?»

А тѣ чрѣзъ Горазда и Климента, които говорихъ отъ тѣхна страна, казахъ: «Много би имало да ти разправяме за това, княже; не дребни и не малки работи сж изложени на опасностъ, по църковниятъ догматъ за Света Троица. Работата е за душата, — нѣщо най-важно за всинца ни. Но тѣй като ти си непознатъ съ Св. Писание, та не можешъ изслуша дългитѣ ни и широки разправии, то ние на твое то питанье ще кажемъ просто, че се раздѣляме за това, защото и Господъ е дошелъ да въ двори мечъ, та съ него да раздѣли доброто отъ лошото. Никога нѣма да почитаме за християни оние, що не приематъ Евангелието. Тие людѣ твърдятъ, че Свети Духъ изхожда отъ Сина. Това е противъ думитѣ на самия Исусъ Христосъ, а сжщо тѣй и противъ рѣшението на втория Цариградски вселенски съборъ. Ако тѣ измѣнятъ своитѣ мнѣния, ако пристанатъ на Евангелието и светитѣ Отци, ще се притечемъ при тѣхъ, като къмъ братя, ще се пригърнемъ и обикнемъ. Но ако тѣ и занаярѣдъ вървятъ по своя разумъ и упорствуватъ

въ своитѣ заблуждения, напусто ще ни чакатъ да изповѣдаме за Светата Троица по тѣхното тълкуванье»

Князътъ твърдѣ малко проумѣ отъ казаното, защото не отбираше отъ божествени нѣща: едно, че бѣше порасналъ по-вечето като дивъ или по-добъръ да речемъ, като безсловесно животно, друго, че и ума си бѣше омрачилъ съ развратъ, както се каза по-горѣ. Подученъ отъ еретицитѣ, на които бѣше напълно прѣдаденъ, князътъ отговори: «азъ съзнавамъ, че съмъ човѣкъ съвсѣмъ неученъ и невѣщъ въ догматитѣ, па и книга не знамъ. Но азъ се придържамъ и ще се придържамъ о християнството. А тия прѣпирни, що повдигате вие, не мож да рѣшиш чрѣзъ доказателства, нито пъкъ мож да разпознаш, кой е лъжеучителъ и кой — православенъ. Азъ ще ви прѣсѣдмъ като християнинъ. Разбира се, че и за тоя догматъ ще сѣдмъ така, както съмъ навикналъ и за други работи да сѣдмъ. Който отъ васъ по-напрѣдъ дойде и се закълне, че вѣрва истинно и православно, той, споредъ мене, не погрѣшава въ нищо противъ истинната вѣра; нему ще и да прѣдамъ църквата и църковнитѣ дѣла, споредъ презвитерския чинъ».

Послѣдователитѣ на западната ересь, готови на клетва, безъ да дочакатъ края на княжеското рѣшение, заклехъ се и утвърдихъ нечестивото си учение. При такива сѣдници ерестата взе връхъ надъ православието, доби пълна властъ, за да мчи и души вѣрнитѣ слуги Христови и защитници на вѣрата. «Ако нѣкой се улови», каже князътъ: «да не вѣрва по учението на нѣмцитѣ, ще бжде прѣдаденъ тѣмъ,

за да правѣтъ съ него, каквото щѣтъ». Тогаваша нечестивитѣ еретици, осланяйки се на властта, почнахъ силно гонение срещу ония, които стояхъ на бащината вѣра и бѣхъ готови всичко да прѣтърпѣтъ зарадъ нея: Едни безчовѣчно мѣчехъ, на други кѣшитѣ грабехъ, като съединявахъ съ нечестието си и користолюбие, други влачехъ голи по трънѣто, и така постѣпяхъ даже съ старци. А които отъ презвитеритѣ и дяконитѣ бѣхъ по-млади, тѣхъ продавахъ на юдеитѣ, като бѣхъ самички достойни за сѣдбата на Юда и за бѣсилото. Наистина, както Юда прѣдаде Христа, така и тѣ продавахъ помазаницитѣ Христови на всегашнитѣ му върли врагове. А пъкъ тия слуги Христови бѣхъ не малцина: само духовни лица се набирахъ до двѣстѣ-мина, както казахме.

Имаше измежду тѣхъ мѣжѣе, които бѣхъ достигнали учителска степенъ, както Гораздъ, за когото често споменувахме. Той бѣше родомъ моравецъ, знаеше добръ и двата езика — славянския и грѣцкия —, та добродѣтелята Методиева го бѣше поставила на трона, но еретическата злоба го свали отъ него. Такъвъ бѣше и Климентъ презвитеръ, много ученъ, сѣщо и Лавренти, Наумъ и Ангеларъ. Тѣ, както и мнозина други славни мѣжѣе, бидохъ законвани въ вериги и фърлени въ тъмници, гдѣто имъ бѣше забранено всѣко утѣшение, било отъ роднини, било отъ познайници, които никакъ не смѣхъ да се доближѣтъ до тѣхъ. Но Господъ, Който утѣшава смиренитѣ и изцѣлява болнитѣ, и тѣхъ утѣши. Ако и да имъ тежахъ веригитѣ, тѣ не забравяхъ за молитва, а пѣехъ черковни пѣсни и псалми. И станъ голѣмо

землетресение, и веригитѣ паднахъ. Затворницитѣ станяхъ свободни.

Отъ това Божие чудо се стреснахъ гражданитѣ, отидохъ при княза и взехъ да роптахъ, загдѣто се прѣслѣдватъ светцитѣ, които заслужватъ почетъ.

Но еретицитѣ взехъ да оборватъ това чудо, както правехъ фарисеитѣ съ чудесата на Исуса Христа. Тѣ рекохъ, че това сж вражби и магии. Тѣ прѣдставихъ това за работа на Велзевула, съ силата на когото самички бѣхъ прѣизпълнени. Послѣ (трѣбвало е неразумниятъ князь да не разбере и това нѣщо!) светиитѣ бидохъ натоварени съ вериги още по-тежки, съ злини още по-безутѣшни отъ прѣдишнитѣ. Миняхъ се три дни, и пакъ, когато светцитѣ свършвахъ молитвата на третия часъ, случи се сжщото, каквото и по-прѣди: затресе се земята, и паднахъ веригитѣ. А богоборцитѣ, безъ да обявятъ на княза нѣщо за това, пакъ изложихъ светцитѣ на сжщитѣ злини, за които тѣ сами бѣхъ достойни. Слѣдъ като се миняхъ десетъ дена, пакъ — вече трети пжтъ — станъ чудото, но безчувственитѣ еретици пакъ си останяхъ ожесточени. Тѣ прибавихъ на светиитѣ още по-вече мъки; защото, като имъ бѣше дозволилъ князътъ да постъпватъ съ тѣхъ, както имъ скимне, извадихъ ги отъ затвора, па ги бихъ безчовѣчно, безъ да се смилятъ нито за бѣлитѣ коси, нито за слабостъта, до която бѣхъ достигнали тѣлата на светцитѣ отъ многото мъки.

Нищо за това не знаеше князътъ, който се водеше по еретицитѣ, защото случайно отсъствувахе: ако да бѣше се случилъ тамъ,

то тѣ надали бихъ извършили такива злоства върху защитниците на правдата. Макаръ и да бѣше хилядо пжти по-прѣдаденъ на нѣмцитѣ, при всичката си полузвѣрска и свирѣпа природа, той все пакъ уважаваше добродѣтелта на светитѣ мжжѣе, особно слѣдъ като Богъ потрети едно и сжщо чудо. Слѣдъ такива безчовѣчни удари, еретицитѣ, безъ да допуснажтъ на светцитѣ да похапнажтъ нѣщо (тѣ не дозволявахъ даже хапка хлѣбъ да имъ фърли нѣкой), заповѣдахъ на войници, да ги заведжтъ въ разни страни по рѣка Дунавъ. Така тѣ изпадихъ небеснитѣ граждани на вѣчно изгнание изъ държавата. А войниците, варварски людѣе, — защото бѣхъ нѣмци, — като усилихъ природната си дивота съ дадената тѣмъ заповѣдъ, изкарахъ светцитѣ изъ града, съблѣкохъ имъ дрехитѣ и ги повлѣкохъ голи. По тоя начинъ тѣ имъ причинявахъ двѣ злини: поругание и врѣдъ отъ студения въздухъ, който всѣкога върлува въ крайдунавскитѣ страни. Освѣнъ това, тѣ често въртѣхъ надъ шиитѣ имъ мечове, като за да ги ударжтъ, допирахъ копията си до снагата имъ, като за да ги убоджтъ, тѣй каквото да изпитватъ смъртния страхъ не веднажъ, а толкова пжти, колчимъ ги заплашвахъ съ смъртъ. Всичко това така бѣше и поржчано на войниците отъ враговетѣ. Послѣ, откакъ се отдалечихъ доста много отъ града, войниците, що ги водехъ, отпуснахъ ги, а сами незабавно се върнахъ въ града.

III. Св. Методиевитѣ ученици въ България.

Като знаехъ, че Господъ е заповѣдалъ на гоненитѣ отъ единъ градъ да бѣгатъ въ другъ, Христовитѣ изповѣдници се стремѣхъ въ България, за България мислехъ и надѣхъ се, че тя ще имъ даде успокоение. Но и за нея щѣхъ да изгубиѣтъ надеждата си, ако да не си криехъ диритѣ. За това тѣ гледахъ, око да ги не види, макаръ и да бѣхъ оскъдни отъ храна и облѣкло. И страхътъ наистина ги накара да се раздѣлѣтъ единъ отъ други, и по Божия воля тѣ се разпрѣснѣхъ по разни страни, за да привлѣкѣтъ по-много земи къмъ евангелската областъ.

Климентъ взе съ себе си Наума и Ангелара, и тръгнахъ накъмъ Дунава. На нѣтъ тѣ пристигнахъ въ едно село, гдѣто намислихъ да поуспокоѣтъ снагата си, изморени отъ гладъ и студъ. Тѣ разпитахъ, кой въ това село е боголюбивъ, странноприеменъ и познатъ по благочестивия си животъ. Щомъ намѣрихъ такъвъ селянинъ, тѣ отидохъ при него на гости.

Тоя човѣкъ имаше синъ еднороденъ, личенъ и на млада врѣстъ; щомъ гоститѣ влѣз-нахъ въ къщи, поминъ се тоя момѣкъ, тоя хубавецъ, едничкото око на баща си, най-разцѣфнѣлата вѣйка отъ рода . . . Колко, мислите, се огорчи тогава бащата? Той си рѣши въ ума, че сипъ му умрѣлъ поради дохожданѣто на гоститѣ, и взе да ги кори и проклина. Той ги наричѣ влѣхви, дяволи, и взе да ги заплашва съ отмѣщение. Веднага той зарѣча да наготи въжѣтъ за тѣхъ вериги и мѣки.

Светцитѣ се нажалихъ не по-малко отъ бащата, като имахъ състрадателни и човѣко-

любиви души, но още по-вече ги мъчеше срамътъ. Обржжени съ вѣрата, зарадъ която всичко, даже и невъзможното, е възможно, споредъ думитѣ на Господа, тѣ намислихъ да припаднатъ къмъ молитва. Като уталожвахъ съ кротостъ родителския бурень гнѣвъ и смекчавахъ жестокостта на справедливия му ядъ, тѣ му думяхъ: «Човѣче Божи! Ние никакъ не сме вълхви, напротивъ, ние проклинаме много злѣ вълхвитѣ, а сами служимъ на истинния Богъ, за Когото сме вѣрвали, че е страшенъ и за вратаритѣ на ада, Който съ едно допиранье ржка сжбара смъртта и съ едно извизване връща живота на четиридневенъ и вече вмирисанъ мъртвецъ. Ако ти мислишъ, че ние сме причинили смъртта на твоята рожба, то бжди спокоенъ: ние се надаме, че за насъ Богъ ще му подари живота.» Слѣдъ това тѣ се помолихъ Богу надъ момъка, и, по благодать на Христа Спасителя, той оживѣ. Тогава бащата се зарадва много и взе да имъ иска прошка за хулитѣ, да ги благодари и да имъ прѣдлага да взематъ всичкия му имотъ, па и съ него самия да се ползватъ като съ слуга.

Но светиитѣ, като се задоволихъ отъ вѣрата на тоя човѣкъ и като бързахъ да отплатуватъ, приехъ отъ приноса му само колкото трѣбаше за по пѣтъ, па трѣгняхъ накъмъ Дунава, изпратени съ голѣма честь отъ оногова, който се удостои съ таково чудо. Когато пристигняхъ до брѣговетѣ на Дунава и видѣхъ голѣмата и непроходима вода, свързахъ три дървета съ липово лико и, съ Божия помощъ, прѣплувахъ рѣката. Сетнѣ стигняхъ до Бѣлградъ (най-знаменитъ отъ всичкитѣ крайдунав-

ски градища) и се явихъ прѣдъ Боритакана, който по онѣда врѣме бѣше войвода на тоя градъ, подвластенъ на българския князь. Той пожела да знае приключенията на светцитѣ, и тѣ му ги приказахъ.

Като изслуша това Боритаканъ, рече си, че тѣ сж мжжѣ велики и близки до Бога, та рѣши, че трѣба да изпрати тия странници при българския князь Борисъ, защото знаеше, че Борисъ е петименъ за такива мжжѣ. Той почака да си починатъ тѣ отъ дългия пътъ, на ги изпрати до княза, като му обяви, че тия мжжѣ сж такива, каквито той горещо желае да намѣри.

Като дойдохъ при Бориса, той ги прие съ почетъ прилична за тѣхъ, на ги разпита за приключенията имъ. Тѣ му приказахъ всичко отъ край до край, безъ да скрижатъ нѣщо. Князътъ, като изслуша това, много благодари Бога, гдѣто е пратилъ тия свои изповѣдници като благодѣтели на България, и гдѣто е подарилъ учители и писатели на вѣрата не какви да е людѣ, но подвижници и мжченици. Даде имъ облачения, прилични за свещеници, напрази имъ всѣкаква честъ, заповѣда да имъ се дадѣтъ за живѣние кжцитѣ, опрѣдѣлени за най-първитѣ му приятели, и даде имъ изобилно всичко, що имъ е потрѣбно, защото знаеше добръ, че когато мисълта се отвлича съ грижи за мало-важни нѣкси тѣлесни потрѣби, това много бърка на посветенитѣ Богу занятия. А пъкъ самото него обзе го горещо желание, да приказва съ светцитѣ всѣки день, да ги разпитва за древни повѣствування и за жития на светиитѣ, и да прѣчита съ тѣхнитѣ уста светитѣ Писания.

Па и отъ неговитѣ първенци ония, що се отличавахъ отъ другитѣ било по знаменитѣ родѣ, било по голѣмо богатство, и тѣ ходехъ при светцитѣ, като дѣца при учителъ. Разпитвахъ ги за всичко, що се отнася до спасѣнието, па освѣнъ че сами се поучавахъ, но и въ кѣщи проповѣдвахъ и разказвахъ каквото чувахъ. Съ присърдце пристѣпвахъ тѣ до светцитѣ, и всѣки се мъчеше, дано ги склони да му дойдѣтъ въ кѣщи, смѣтайки тѣхното прѣбивание за освѣщение и вѣрвайки, че, гдѣто сѣ тѣ тримата, съединени помежду си въ всичко — и по душа и по тѣло —, тамъ се намира и Господъ.

Но светитѣ мъжѣе, като бѣгахъ отъ глѣчъ и като залѣгахъ да вършѣтъ княжеската воля, не се рѣшавахъ да влѣзѣтъ въ нѣкоя частна кѣща безъ позволение отъ боголюбивия князь. Ето защо единъ българинъ по име Ъхачъ, знатенъ човѣкъ, дойде при княза и иска му позволение, да приеме въ кѣщата си заедно съ прѣподобния Наумъ и священѣйния Климентъ. Князьтъ имаше благоволение къмъ тоя просителъ, та на радо сърдце му изпълни молбата, като заръча, да приемѣтъ учителитѣ съ голѣма честь, догдѣто имъ се настани всичко, каквото имъ трѣбва. Сѣщо се освети и кѣщата на Чеслава съ прѣбиванието на Ангелара, защото князьтъ благоизволи да изпълни и молбата на тоя голѣмецъ, който желаше да приеме речения учителъ. Но не бѣ за много врѣме да се радва Чеславъ на прѣбиванието му въ тоя свѣтъ. Ангеларъ поживѣ малко у него и не безъ радостъ прѣдаде духа си въ ръцѣтъ на светитѣ ангели. Климентъ и Наумъ живѣхъ при Ъхача,

удостоявани съ всѣкакви почести, но тѣ го удостоявахъ съ дарове още по-голѣми и по-драгоцѣнни, защото, като събирахъ веществени плодове въ кѣщата на тоя човѣкъ, сами сѣехъ въ нея духовни сѣмена.

IV. Подвизитѣ на св. Климента като български архиепископъ.

Борисъ не прѣстаяше да мисли, какъ да даде на светитѣ мжжѣ леснина, за да вършѣтъ Божието дѣло. Богъ го вразуми, та той отцѣпи Кутмичевица отъ областта Котокия, постави надъ нея Добета и му даде помощникъ Климента. Тѣ работехъ заедружно и сговорно. Единиятъ бѣше послушенъ въ всичко, другиятъ готовъ да се възползува отъ такъвъ помощникъ, за да достигне цѣльта си.

Така Климентъ биде пратенъ като учителъ на Кутмичевица, и биде зарѣчано на всички жители по тая страна да приемѣтъ светеца съ усърдие, да му готвѣтъ всичко изобилно и прѣвъзходно, да го поздравяватъ съ дарове, та чрѣзъ видими съкровища на любовта, назначени за душата, да го направѣтъ близкъ до всѣкого. Но най-достопохвално бѣ това, гдѣ то самъ Борисъ подари на блажения Климентъ три прѣкрасни кѣщи въ Дѣволъ, които принадлежахъ на една кметска челядь, па освѣнъ това и мѣста за почивка близо до Охридъ и Главеница.

Такива работи направи князѣтъ; така неговата чудна душа обѣрнѣ, колкото бѣ възможно, любовта си о Христѣ къмъ служителя Христовъ, та и на други станѣ примѣръ за такъво усърдие. А Климентъ какво правеше? Не

се ли надигна той отъ тия почести, не взе ли да живѣе по-разкошно, като захванъ да смѣта себе си за по-горенъ, отколкото е наистина, и като помисли, че е извършилъ всичко? Никакъ не! Напротивъ, като че ли още съ нищо не послужилъ Христу, той смѣташе тия почести за начало на своитѣ учителски подвизи и на усърдието си въ проповѣдванье. Той постоянно се грижеше, да не остане князътъ излъганъ въ своитѣ надежди върху него. Така въ тия страни, за които споменяхме, той проповѣдваше непрѣстанно на народа за спасението Божие.

Въ всѣка енория той имаше по нѣколцина мжъе, и то немалцина, защото брояхъ до три хиляди и петстотинъ души; съ тѣхъ той по-вечето приказваше и имъ развѣщаваше по-дълбокитѣ мѣста изъ писанията. А насъ, сми-рени и недостойни, той по-вече доближаваше до себе си, споредъ сърдечната си добрина, та ние бѣхме наедно на всѣкъждѣ, гдѣто работеше или говореше, или поучаваше чрѣзъ дѣло и слово. И ни веднажъ не го видѣхме празенъ; но всѣкога, и денемъ и нощемъ, или дѣца уча-ше—и то разнообразно: на едни посочваше, какъ се пишжтъ буквитѣ, на други обясняваше смисъ-ла на писаното, на трети оправяше рѣцѣтъ, за да пишжтъ, — или се прѣдаваше на молитва, или пишеше книги. Случваше се по-нѣкога, че въ едно и сжщо врѣме вършеше двѣ работи: пи-шеше и учеше нѣщо дѣцата. Никога не стоеше безъ работа, защото знаеше, че празността ни учи на всѣко зло. И разбира се, неговитѣ ученици бѣхъ най-отлични по своя нравственъ животъ и учение. Измежду тѣхъ той ржкопо-лагаше анагности, иподякони, дякони и през-

витери. По всѣка енория поръчваше дѣлата на триста-мина ученици, които безъ да взиматъ заплата и да плащатъ на княза данѣкъ, служеха Богу и бѣха поставени Нему да плащатъ плата, или по-добрѣ—да връщатъ дългъ. Ето що извърши Климентъ прѣзъ цѣли седемъ години.

Настъпи осма година отъ неговото учительство, която бѣше послѣдняя отъ живота на Божия рабъ Михаилъ-Борисъ, освещенъ князь български. Правленнето му наслѣди неговиятъ спнъ Владимиръ, който князува четири години и се поминъ отъ тоя свѣтъ. Наслѣдникъ станъ братъ му Симеонъ, който прѣвъ се нарече български царъ. Той като баща си Бориса имаше истински блага душа: съ всѣкого се обясяше просто и добрѣ, а особено съ тия, що показвахъ благочестивъ нравъ. Той бѣше забѣлжителенъ съ християнския си жпвотъ, имаше гореща вѣра и усърдие за черковни дѣла. Затова той продължи бащинитѣ начинания и уголѣми Божията проповѣдь, като съгради по всѣкъдѣ църкви, та утвърди православието и отвори широкъ и гладѣкъ пътъ за Божия законъ.

Народната мълва възвеличаваше Климента и го правеше по-великъ, отколкото самъ той се мислеше. Когато тая мълва достигна до царъ Симеона, тя вдѣхна и нему любовъ къмъ добродѣтелята на тоя учителъ. Тогава царятъ повика при себе си светеца, захвана да приказва съ него и усѣти освещение отъ неговия изгледъ, защото ликътъ на блажения Климентъ вдѣхваше даже на враговетѣ прѣголѣмо уважение.

Тогава царятъ много приказва за прославянето на българската земя и смѣташе за блажено своето царуване, загдѣто Богъ му е дару-

валъ такъво добро. Климентъ, който възпитава-
ше до тогава най-умнитѣ отъ своитѣ ученици,
що го слушахъ като баща, като вѣрвахъ, че
само съ тоя почитъ къмъ учителя си угаждатъ
Богу, биде назначенъ за епископъ на Дрембица
или Велика, и така станъ пръвъ епископъ на
българския народъ. А когато на рѣцѣтъ му се
даде епископско дѣло, той погледнѣ на това ви-
соко достойнство, като на стълба за възвишение
до Бога, та къмъ прѣдишнитѣ си трудове при-
бави още много нови.

Симеонъ, като указа Клименту честъ, съз-
даде му и грижи. Гледайки, че народътъ въ
тая областъ не е познатъ съ Божието слово и
съ Писанията и се лишава отъ добри наставле-
ния, Климентъ не даде «сѣнъ на очитѣ си и
дрѣмка на вѣждитѣ си», постоянно се гри-
жеше за народа и въ това намираше услада.
Всѣкога поучаваше, всѣкога наставяше. Раз-
сѣваше незнанието, уреждаше безредието. Бѣ
станалъ «всичко за всѣкого, споредъ нуждата
на всѣкого». Той учеше клира на черковенъ
редъ и на всичко, що трѣба за псалмопѣния
и молитви. Той достигнѣ, неговитѣ клирици
да бѣдѣтъ отъ най-отличнитѣ. Като просвѣ-
тиваше народа възъ каменя на истинското хрис-
тианско богопочитанье, туряше твърда основа
за тѣхната вѣра. Защото народътъ бѣше простъ
и неодѣланъ.

Но редомъ съ духовната храна, Климентъ
даваше и тѣлесна храна на тѣе, що се нуждае-
хъ отъ такъва храна. Инакъ той наполовина
щѣше да прилича на Христа, за Когото знае-
ше, че заедно съ учението раздавалъ е и хлѣбъ
на разумнитѣ, за които трѣбахъ чудеса. По-

ради това той бѣше баща на сирацитѣ, помощникъ на вдовицитѣ, за които се грижеше всѣкакъ. Вратата му бѣхж отворени всѣкога за всѣки бѣденъ, и никой пътникъ не е ношувалъ вѣнъ отъ вратата му.

За примѣръ на живота си той взе великаго Методия и, водейки се по тоя примѣръ, стараше се да не се отстрани отъ него. Като постави прѣдъ себе за ръководство неговия животъ и неговитѣ дѣяния, като нѣкоя картина отъ вѣщъ живописецъ, гледаше да се избразява по тая картина. Наистина, той знаеше живота Методиевъ така, както не го знаеше никой, защото още отъ младостъ и дѣтинство ходеше съ него и гледаше съ очи всичкитѣ му дѣяния. ✕

Той видѣ, че народътъ е простъ за да отбира свещенитѣ писания, и че мнозина български свещеници знахтѣ само да четхтѣ гръцкитѣ книги, но не ги разбиратъ, та затова сж непросвѣтени, тѣй като нѣмаше по български даже слова черковни.. Той захванж да мисли и за това нѣщо, па съ своитѣ старания събори прѣградитѣ на незнанието: за по всички празници той състави поучения, които не съдържахж нищо високоумно, а бѣхж прости и ясни, каквото да може ги разбра и най-простиятъ българинъ; съ тия поучения той хранеше душитѣ на по-проститѣ, като че ли ги поеше съ млѣко, защото не възприимахж по-корава храна. Отъ тия поучения можешъ се научи за тайнството на празниците, които се извършватъ за Христа и въ честь на Христа, а сжщо тѣй и за паметта на Прѣсвета Богородица, която паметъ се слави много пъти прѣзъ го-

дината. На нейнитѣ чудеса сж, посветени отъ Климента много похвали и повѣствуванія. И Кръстителятъ не е забравенъ въ тия похвали, — въ тѣхъ ще прочетешъ и за чудесното намѣрване на главата му, — ще срещнешъ житията и проповѣднишкитѣ пѣтица на апостолитѣ и пророцитѣ, подвижитѣ на мѣченицитѣ, правилата на светитѣ отци и пр. Казватъ, всички тия съчинения на български езикъ се пазятъ у трудолюбиви людѣе. Едни отъ тѣхъ сж написани въ честь на много светии, други за похвала на Прѣчиста Божия Майка, като молитви и благодарствени пѣсни. Всичко, каквото се отнася до черквата, съ каквото се украсява паметъта на Господа и светцитѣ Му и съ каквото се възбуждатъ душитѣ, всичко това Климентъ даде намъ на българитѣ.

Тия съчинения той остави и въ манастира си, който бѣше съзидалъ въ Охридъ още при живота на блажения Борисъ, прѣди да приеме напълно Величката епископия. Като видѣ, че тоя князь бѣ опасалъ всичката подчинена нему България съ седемъ черкви, като че ли бѣ запалилъ свѣщникъ отъ седемъ свѣщи, Климентъ и самъ пожела да ся направи свой манастиръ въ Охридъ. Освѣнъ това съгради още една черква, която отсетнѣ станж архиепископски тронъ. И така въ Охридъ имаше три черкви: една — съборната, и двѣ — съградени отъ свети Климентъ. Последнитѣ бѣхъ много по-малки отъ съборната, но бѣхъ поизгледни поради своя валчестъ и обълъ видъ.

Климентъ гледаше какъ и какъ да изпяди изпомежду българитѣ нерадѣнието спрѣмо божествени работи, да ги събира наедно, привли-

чайки ги съ хубави сгради, и изобщо да смегчава тѣхнитѣ диви и корави сърдца и тѣхната дебелащина въ богопознанието. Та и не е никакъ за чуденъе, гдѣто той залѣгаше да обърне човѣшкия умъ къмъ свѣтлина и човѣщина.

Тѣй като цѣлата българска земя бѣше обрасла съ диви дървета, та бѣше оскаждна отъ добри плодове, той и съ това добро я надари: прѣнесе изъ Гръцко всѣкакъвъ видъ питомни овощки и чрѣзъ присаждане направи дивитѣ дървета плодовити. И чини ми се, че това направи той съ цѣлъ да научи човѣшкитѣ души, да впускатъ въ себе си благочестиви сокове, та да принасятъ Богу плодъ съ извършването на Неговото желание. Само това нѣщо той смѣташе за храна. По тоя начинъ Климентъ достигаше душевна полза и, безъ да гледа никакви тѣлесни потрѣби или да си жали душата, споредъ божествения апостолъ, грижеше се само и само за това, какъ да се разшири черквата и да се спаси народътъ.

Климентъ като обичаше толкова Бога, и Богъ го обикна и му даде дарба за чудотворство. Ето какъ го прослави той. Веднажъ Климентъ се връщалъ отъ Главеница въ Охридъ, за да види, дали тукашнитѣ жители живѣятъ християнски, и да побесѣдва съ Бога насамъ въ своя обиченъ манастиръ. Изъ пѣтя забѣлѣжилъ двама болни скапани мжжѣе, отъ които единиятъ при това билъ още лишенъ и отъ най-милото за всѣкого нѣщо, именно отъ зрѣние. Тѣхниятъ видъ много нажалилъ милостивата му душа. Но колкото лесно се смилявалъ той, толкова билъ наклоненъ и къмъ смиренномъдрие: неговата грижа, тайно да направи чу-

до, била по-голяма, отколкото желанието на разслабеният да добиже изцѣление. Затова той се озира наоколо и, като не съгледва никого, обръща очите си къмъ небото и подига прѣподобият си ръце за молитва, низвежда Божията помощ и съ същият ръце, съ които извършилъ молитвата, прикосва се до тѣлата на разслабеният,—това прикосване ги скръпило и сглобило. И, както е казано у Исая, всѣки отъ тѣхъ захваналъ да скача като еленъ. Незабавно се озарилъ съ изцѣление и слѣпиятъ, който, щомъ прогледналъ, велегласно хваналъ да възвеличава Господа. Това чудо не могло съвсѣмъ да се укрие отъ човѣшки очи, защото го подгледалъ единъ отъ служителитъ на светещата. Климентъ му заръчалъ да не обажда никому за това, догдето Климентъ не се прѣстави отъ тоя свѣтъ.

У. Послѣднитѣ дни отъ живота на св. Климента.

Най-напослѣтъ, отслабилъ вече отъ старостъ и изнеможилъ отъ трудове, Климентъ рѣши да остави епископството, не за да побѣгне и да се оттегли отъ длъжността си, въ която Духъ Свети го бѣ турилъ да пасе черквата на Господа Бога, но поради благочестие, понеже се убоя, да не би покрай неговата немощъ да се развали Божията работа.

И като се яви прѣдъ царя, каза му: «Ой благочестиви царю! Догдето моята снага държеше, можехъ да се посветявамъ на трудове и грижи черковни, които споредъ мене сѣ потежки отъ държавнитѣ. До тогава, да оставя

черквата на Господа, която ми Той Самъ връчи чръзъ твоята мощна ржка, азъ смѣтахъ за съвсѣмъ осждително и недостойно даже за единъ наемникъ. На наемника е свойствено, «като види вълка, че иде, да бѣга и да оставя овцетѣ»; но за мене какво оправдание ще има, ако фърлиж стадото Божие, безъ да виждамъ никакъвъ влкъ? За това и не се оттегляхъ и досега. Но тъй като и самичкъ виждашъ, какъ ме е налегнала вече старостъ и какъ многобройнитѣ трудове ми сж отнели всичката сила, погрижи се за черквата и постави въ Господния домъ такъвъ правп- тель, който да има и тѣлесна крѣпостъ, освѣнъ духовната, и да е по-младъ, за да поеме черковнитѣ грижи. Изпълни това ми послѣдно желание; дай ми да побесѣдвамъ тия малобройни дни самъ съ себе и съ Бога. Добро мѣсто за това ми е манастирътъ; дозволи ми да си умржъ въ него. Какъ ще мож отсега нататкъ да носж грижитѣ, които изискватъ стави по-крѣпки отъ моитѣ? Ако черковнитѣ грижи не сж по моитѣ сили, тогава защо да запазвамъ това достоинство? Епископството апостолъ Павелъ е нарекълъ такъво дѣло, отъ което трѣба да се отстрани оня, който съвсѣмъ не е за работа. Дано не дочекамъ да виджъ, какъ черквата, която се повдигна чръзъ мене надъ много други черкви, падне пакъ при моето управление; но, както рекохъ, запази нейното достойнство при помощта на по-силни отъ мене мажъе. Не малка опасностъ има, че поради моята немощъ, работитѣ ще трѣгнатъ злѣ».

Царятъ смаянъ отъ тия думи, — защото човѣкъ се стрѣсва, когато противъ желанието си чува неочаквано нѣщо —, каза му: «що ду-

машъ ти, отче? Какъ бихъ утърпѣлъ азъ да гледамъ на тоя тронъ още при твоя животъ да седи други? Какъ бихъ оставилъ царството си да запустѣе безъ твоитѣ архипастирски благословения? Твоето отричанье отъ епископския тронъ за мене е лошъ бѣлѣгъ, че ще загубишъ царския си прѣстолъ. Ако съ нѣщо съмъ оскърбилъ твое прѣподобие, като съмъ съгрѣшилъ отъ незнание (отистина азъ не знамъ да съмъ съгрѣшилъ въ нѣщо), а пъкъ ти може би ме жалишъ, като баща, та не щешъ да обадишъ моята лоша обноска спрѣмо тебе, а прикривашъ истинската си причина съ тѣлесна слабостъ, — тогава кажи ми, моляхъ, азъ съмъ готовъ да се покажъ и като синъ да изцѣржъ болката на баща си. Ако ли пъкъ никакъ не можешъ се оплака отъ насъ, то защо самъ искашъ да наскърбишъ тия, които съ нищо не сж те наскърбили? Отъ клира не можешъ се оплака, че е непослушенъ и непокоренъ, защото ти самичкъ го избра за себе си и за Бога, като прѣроди всичкитѣ чрѣвъ Евангелието. Пъкъ и насъ не можешъ обвини, че скоро зафърляме твоитѣ заповѣди, нито изобщо друго нѣщо има отъ наша страна осждително спрѣмо твоитѣ работи. Тогава защо накарвашъ чедата да плачжтъ за твоего безпричинно оттеглянье? Или се съгласи, отче, или, ако не, ще се осмѣлж да режъ: каквото и да казвашъ, не ще те послушамъ, както и да сторишъ, не ще се склонж. Оттеглянье може да бжде, чини ми се, само за недостойнитѣ, а пъкъ ти: си по-горѣ отъ всѣко достоинство».

Старецътъ се склонява отъ тия думи и, безъ да прибавя на царя нищо по-вече за от-

теглянъе отъ длѣжностъ, връща се въ манастира, гдѣто нампра, че Горниятъ царь дошелъ да спомогне на намѣрението му. Щомъ се завърнѣ, налегнѣ го болестъ и, като прѣдузна за смъртъта си, той даде послѣденъ даръ на българскитѣ черкви, именно прибави къмъ Триода това, що му не достигаше: тогава той прѣведе всичко, що се пѣе отъ Томина недѣля до Петдесетница. Отъ това може човѣкъ да види, какъ трѣба да е работилъ, когато е билъ здравъ, оня, който и прѣзъ боледуванъето си се съсипа съ такива трудове. И наистина, вжтрѣшниятъ му човѣкъ тѣкмо толкова се подновяваше, колкото външниятъ се съсипваше.

Споредъ черковнитѣ правила Климентъ направи завѣщание както за книгитѣ, що бѣ написалъ, така и за другия свой имотъ. Търговецътъ се труди за бисера, безъ да се грижи ни най-малко за мидитѣ му. Той раздѣли всичко на два дѣла и остави единъ дѣлъ на епископията, а другия на манастира. Тука той ясно показва и това, че неговата дѣлба биде по Божия воля. Наистина, той приемаше дарове отъ благовѣрни князѣе и царѣе, които никакъ не трѣба да се охладяватъ съ отричанъе, особено като не сѣ още заякнжли въ християнството. Отъ друга страна Климентъ показва и безкористие, споредъ черковнитѣ правила, както се не може по-похвално.

Слѣдъ като прѣкара живота си така и украси дадения нему отъ Бога тронъ, на завърши своя подвигъ достойно, както го бѣ починѣлъ, Климентъ се прѣсели при Господа. Светото му тѣло, равно съ душата по честъ, слѣдъ като биде опѣто и почетено, ако и по-малко

отколкото трѣбаше, но поне споредъ силитѣ на почитателитѣ, биде турнжто въ сжщата обитель, въ направения отъ негови рѣцѣ гробъ отдесно на трапезата. Това станж на 27 юли въ днитѣ на българския царъ Симеона, на 916 година.

Но азъ забравихъ едно нѣщо, а то не е малко свидѣтелство за еднодушието между светцитѣ. Именно, прѣди кончината на Климента нѣкои отъ неговитѣ ученици видѣли на сънѣ Кирила и Методия, че дошли при блажения и му прѣдсказали свѣршъка на неговия животъ.

Итака, той като че си отиде отъ насъ и остави тоя животъ, но неговата благодатъ не отлетѣ измежду насъ: мощитѣ на тоя учителъ още до днесъ правятъ добро, като цѣрятъ болести. Тия думи се доказватъ отъ оня боленъ съ изсъхнали рѣцѣ и нозѣ, гдѣто дойде въ черква, когато се вършеше Божията литургия, и прие изцѣление. Народътъ не знаеше, кой е той и дѣкашенъ е. Но слѣдъ службата той захванж да благодари, повдигнж изцѣренитѣ си рѣцѣ и взе да вика. Когато го попитахж, за какво нѣщо благодари, той приказва всичко: че и самъ билъ родомъ отъ Охридъ и много години теглилъ мжки отъ тая болестъ, че, когато достигнжлъ вече до отчаяние, дошло му на умъ да се поклони при гроба на светеца, дано Климентъ, изцѣлителятъ на всичко о Христѣ, му даде нѣкакво утѣшение; и така като се повлѣкълъ по нозѣ и по рѣцѣ, достигнжлъ до гроба на светеца; тука паднжлъ въ несвѣсть и му се показало, че единъ старецъ се докосва до неговитѣ коси и му заповѣдва да стане. При тия думи неговото тѣло запрѣщѣло, като че ли се сблѣскали коститѣ му: въ това врѣме,

види се, ставитѣ му се сглобявали, и жили-
тѣ се разтѣгали, за да се размърдатъ. Когато
се свѣстилъ, той билъ здравъ: както рѣцѣтъ
му, така и нозѣтъ не били вече сухи, и тѣло-
то му не било вече разнебитено. «И сега,» при-
бави той, «азъ вдигамъ рѣцѣтъ си къмъ того-
ва, който ми ги изправи, и стоѣх на своитѣ
нозѣ». При това оздравѣлиятъ изливаше изъ
дълбочинитѣ на сърдцето си такива рѣчи, кои-
то накуражъ присѣтствуещитѣ ведно съ него
да възвеличатъ светеца съ благодарствени думи.

Но защо ми е да споменувамъ за тия и дру-
ги нѣща? Кой не знае, на колко бѣсни, на кол-
ко други болни е далъ той избавление отъ бол-
китѣ имъ, щомъ сж се доближавали до гроба
му, или щомъ само името му сж повиквали съ
вѣра, която е най-силната помощница при та-
кива работи? За това българитѣ отъ всѣка
врѣстъ, като вкусяватъ отъ благодатъта на све-
теца, тачатъ го съ такъво усърдие, което не
може се изказа, и принасятъ му приноси, всѣ-
ки споредъ силата си.

Чрѣзъ св. Климента цѣла Българска земя
позна Бога. Чрѣзъ него се обогатихъ черквитѣ
съ пѣсни и псалми, чрѣзъ него иноцитѣ се
ржководѣтъ къмъ подвижи по житията на све-
титѣ, а свещеницитѣ се учатъ да живѣятъ
по черковнитѣ правила. Св. Климентъ е още
по-силенъ сега, като прѣдстои прѣдъ Бога, от-
колкото по-прѣди, докато бѣше въ тѣлото си.
Затова, нека му се молимъ, да варди страната
ни отъ всѣкакви злини и да запази въ народа
непокътнѣжта отечествената вѣра.

БѢЛѢЖКИ КЪМЪ ЖИВОТОПИСА.

Стр. 1.

Животътъ на Славянскитѣ първоучители свв. Кирилъ и Методи. — Тази частъ отъ нашия паметникъ може да се нарече допълнение на пространнитѣ, «панонски», жития на светитѣ първоучители, а останалитѣ части — продължение на тия жития. Така се изразява и *А. Вороновъ* въ своето съчинение «Главнѣйшіе источники для исторіи свв. Кирилла и Меѳодія», Киевъ 1877. Въ това съчинение критично сж разглеждани и най-важнитѣ историко-литературни въпроси за цѣлия животописъ на св. Климента (стр. 109 — 139), именно: кога и отъ кого е написано това житие, което носи авторското име на архиепископа Теофилакта? Вороновъ дохожда до заключение, че житието наистина е написано отъ гърка Теофилакта, който е светителствувалъ въ Охридската архиепископия между 1084 — 1107 г. и е извѣстенъ за авторъ на многобройни други трудове.

Славянскиятъ народъ, т. е. българскиятъ. — Нашитѣ прадѣди, т. е. «словѣнитѣ» въ Мизия, Тракия и Македония, а отчасти и въ Албания, Тесалия и Ромѣния, бидохъ подчинени отъ Аспаруховитѣ българи, които сж били тюрко-татарско племе, подложено на славянско влияние още прѣди заселението си тукъ. Ср. *O. Pniower*, *Die Slaven vor DXXVII—DLIX* въ II томъ на *Deutsche Altertumskunde* отъ *K. Müllenhof*. Като образувахъ съ славянитѣ една държава, българитѣ я нарекохъ по свое име. Това име прѣмина и върху смѣсенія народъ, въ който се прѣтопихъ тѣ ведно съ славянитѣ. При тоя процесъ взе връхъ славянскиятъ езикъ и типъ. Това показва, че славянитѣ, които сж образували нашия народъ, сж били много повече на брой отъ прѣтопенитѣ Аспарухови българи, а съ това сж съгласни и историчнитѣ свидѣтелства. Догдѣто да се свърши тоя процесъ (VІІ—X в.), имената «славяни» и »българи» се вземали често за равносилни и тождествени. Затова и по-сетнѣ четемъ «славянски езикъ» вмѣсто «български езикъ», или «славяни» вмѣсто «българи», догдѣто най-сетнѣ виждаме че въ тоя смисълъ наддѣлѣва второто название. Сжщото явление може да се наблюдава и въ личнитѣ

имена на пълководци, боляри и пр. Тюркскитѣ имена, които се срѣщатъ редомъ съ българскитѣ, отстъпватъ на послѣднитѣ повече и повече мѣсто, догдѣто най-сетнѣ изчезватъ съвсѣмъ. Ср. по-долу бѣлѣжката къмъ стр. 20

Букви пригодни за българския езикъ. — Въ оригинала е казано: «букви пригодни за мжчнотиитѣ на българския езикъ». Мжчнотиитѣ на българския езикъ, това сж неговитѣ особни звукове, които нѣма въ грѣцкия езикъ, та и не могатъ се обозначи съ неговата азбука, а трѣбало за тѣхъ да се вземжтъ букви отъ нѣкоя друга азбука, или пъкъ да се измислжтъ наново. Достоинството на старобългарската азбука е именно въ това, че тя означава всѣки звукъ отъ езика съ особенъ знакъ, и всѣки знакъ въ нея прѣдава почти винаги само единъ звукъ. Може би, отъ начало тя не била пълна (ср. «0 писменехъ Урѣморизѣца Храбра»), но, усъвършенствуванa веднажъ, та не съдържала нищо излишно. Поне езиковнанието ни убѣдява, че въ старитѣ наши книги не се писали букви, които да не се четжтъ или пъкъ да се четжтъ веднажъ тѣй, други пжтъ — инакъ. Така щото старобългарската азбука е била съвсѣмъ пригодна за езика, — нѣщо което никакъ не може се каза за сегашната наша азбука, непригодна безъ извѣстни прѣобразувания. Сторобългарскиятъ правописъ е билъ чисто фонетиченъ, днешниятъ нашъ разбърканъ правописъ, който затруднява и добри писатели, е въ сжщото врѣме и етимологиченъ.

Близо е Господъ до всички, които го призоваватъ съ истина. — Тѣзи думи, както и много други, съчинителятъ е заелъ изъ Светото Писание. Тѣ се намиратъ въ Псалмитѣ, п. 144, ст. 18.

Стр. 2.

Да покажжтъ на папата . . . . . прѣвода на Светото Писание. — Страната, въ която сж проповѣждали славянскитѣ първоучители, падала подъ вѣдомството на папата. Ето защо отиватъ тѣ при него за благословъ. Нека не забравяме отъ друга страна, че, ако и да имаше до тогава спрѣчквания между Римъ и Цариградъ, но окончателното и формално разцѣпление между източно-православната и католишката черква станж много по-сетнѣ, на 1054 г. Прѣзъ послѣднитѣ години отъ своята дѣйность и св. Методи е влѣзълъ въ конфликтъ съ западната черква.

Наистина угоденъ е Нему такъвъ даръ. — Съ тия думи съчинителятъ пристая къмъ ония християнски отци, които право учатъ, че словото Божие трѣба да се проповѣдва и прѣвожда на всички езици, а не само на еврейски, латински и елински.

Стр. 6.

Кръщенъето на българския народъ станъ на 869 г. — Историчитѣ не допущатъ, че св. Методи е проповѣдвалъ на царъ Бориса и прѣко е влиялъ за кръщенъето на българския народъ. Но никой не може да откаже, че книжовнитѣ трудове на първоучителитѣ славянски сж били важни фактори за разширението на християнството въ България. Не е мислимо, св. Кирилъ и Методи да сж трѣгнали за Моравия, безъ да приготвятъ нѣкои прѣводи още въ Македония. Затова и езикътъ, на който сж прѣвели тѣ светитѣ писания, ще да е билъ езикъ на македонскитѣ българи. Ср. и глава V отъ Житіе св. Меѳодіа. Споредъ по-вѣрни извори, св. Кирилъ е съставилъ славянската азбука и почналъ прѣвода на Писанието на 855 г. Съ това събитие нашиятъ животописъ свързва кръщенъето на Бориса, а за дата взима годината 869 г., която не се отнася къмъ кръщенъето на Бориса, а къмъ учрѣждението на първото българско архиепископство.

Стр. 10.

Викингъ. — Нам. Βικγνος, въ грѣцкия изворъ четемъ Β.χγχοϛ.

Стр. 13.

Послѣдователитѣ на западната ересь. — Тия думи турихъ нам. думата «френцитѣ», съ която оригиналтѣ изразява не народността на еретицитѣ, защото тѣ сж славяни, а произходътъ на тѣхната ересь — френски, или по-точно нѣмски породъ. По-долу думата «френци» замѣнихъ съ «нѣмци».

Нѣмцитѣ. — Ср. бѣлѣжката къмъ сжщата. стр.

Стр. 20.

Вхачъ. — Така написахъ това име, понеже вѣроятно е производно отъ «яхамъ», въздъж. Сжщо така славянско е и името на Чеслава, догдѣто по-горѣ споменжтиятъ Боритаканъ носи тюрко-татарско име. И при Симеона се срѣщатъ имена на пълководци българи съ неславянски имена. Ср. бѣл. къмъ стр. 1.

Стр. 21.

Климентъ и Наумъ живѣехъ при Ълча. —

Споредъ животописа, само тия двама ученици Методиеви сж работили между българитѣ. Споредъ други жития, тѣ сж имали още другари, Ангеларъ, Гораздъ и Сава или Лавренти, та числото имъ достигало до 5, а ведно съ двамината първоучители — до 7. Черковното почитанье на славянскитѣ седемъ проповѣдници и сподвижници се е развило по-сетнѣ, когато станжло възможно да се съчиняватъ легенди. Ето защо трѣба да се смѣта за достовѣрно това мѣсто отъ нашия жовотописъ. Вж. *М. Дриновъ*, Новый церковно-славянскій памятникъ съ упоминаніемъ о славянскихъ первоучителяхъ. Спб. 1885, стр. 11 нат.

Кутмичевица, Котокия. — Гдѣ се намирали тия мѣста, не е извѣстно точно, но по всичкиа вѣроятность — въ Македония.

Главеница. — Не е извѣстно точно, гдѣ се е намирало това мѣсто, което се споменува и прѣзъ срѣднитѣ вѣкове, но по всичкиа вѣроятность то е било близо до брѣговетѣ на Адриатическо или Ионийско море. Вж. *С. Новаковић*, Прве основе словенске книжевности на Балканском полуострву. Београд 1894 г. стр. 71—77.

Стр. 24.

Дрембица или Велика. — Допущаше се, че Дрембица е написано по погрѣшка нам. Струмица (вж. *Е. Голубинскій*, Краткій очеркъ исторіи православныхъ церквей, стр. 63), но това не е за вѣрванье. Климентъ е билъ епископъ на нѣкоя областъ въ Моравия Велика, или, както говорели за съкращенье — на Велика, па тоя съкратенъ изразъ по-сетнѣ сж разбирали тѣй, като че Велика се намира въ Македония, по-сетнѣшното поприще на св. Климентовото подвижничество. Тукъ наистина срѣщаме често пати Велица, но надали тия мѣста иматъ връзка съ титула на Климента — «епископъ Велички». Климентъ, който въ нѣкои приписвани нему съчинения се нарича и «епископъ словѣнски», като е дошелъ въ България, ще да е ималъ вече епископско достоинство. Какъвто и да е билъ неговиятъ тутуль, народътъ го смѣталъ за епископъ на «Велика Морава», и това название намираме при неговото име въ българското славословие, издадено отъ

М. Дриновъ въ брошурата «Новый церковно-славянскій памятникъ» и пр. Така че нѣма нужда да се търси нѣкаква си Величка епархия въ Българската тогавашна държава.

Стр. 25.

Мнозина български свещеници знайтъ само да четатъ гръцки книги. — Това мѣсто изъ животописа е много важно, понеже, редомъ съ нѣкои други свидѣтелства, говори за разширението на християнството въ България прѣди развитието на славянска книжнина и прѣди официалното покръщанье. Покрай гръцкото духовенство въ България още отъ начало е имало и народно, макаръ непроевѣтено.

Литературната дѣйностъ на св. Климента (ср. н стр. 31) е доста добръ очертана отъ животописа. Досега още не сж намѣрени и опрѣдѣлени Климентовитѣ произведения. Ето гдѣ сж обнародвани тия, които горѣдолю сж установени като негови: *И. Срезневскій*, Древнѣе памятники русскаго письма и языка; *А. Н. Поповъ*, Описаніе рукописей Хлудова (похвала на Иоанъ Кръстителъ); «I прибавленіе» къмъ горната книга (похвално слово за апостолитѣ Михаилъ и Гавраилъ); *В. Н. Щепкинъ*, Библиографическіе матеріалы *А. Н. Попова* (п. сл. за Климента, римския папа); Кирилло-Меодіевскій Сборникъ, Москва 1865 (похвално слово за св. Кирила); Православный Собесѣдникъ 1881 (за успение на Прѣсв. Богородица, за Лазаря, Захария и Димитрия Солунски) и др. За това подробно вж. въ книгата на *П. А. Лавровъ*, Климентъ епископъ словѣнскій. Трудъ *В. М. Ундольскаго*. Москва 1895 г. Тукъ сж обнародвани слѣднитѣ произведения св. Климентови: 1. Заповѣданіе о праздниціхъ; 2. Поучение на память апостола или мученика; 3. Поучение на святое въскръсение; 4. Поучение на прѣображение Господне; 5. Поучение о четвърьднєвнѣмъ Лазори (отъ Иоана евангелиста); 6. Слово похвално на память блаженаго пророка Захария и о родствѣ Иоанна кръстителя; 7. Похвала блаженаго отца нашего и учителя словѣнскаго Кирила философа.

Стр. 27.

Прѣнесе изъ Гръцко всѣкакъвъ видъ питомни овошки и чрѣзъ присаждане направи дивитѣ дървета плодовити. — Това извѣстие, споредъ *А. Воро-*

новъ (каз. съч. 138—9), е никнало отъ буквально схващанье на една фигура, която е изразявала просвъщенiето на дивата, езическа Българска страна чрѣзъ християнство. Подобно фигурално сравнение на духовното просвъщение съ присажданьето се намира наистина въ единъ канонъ за свв. седмочисленици: вж. *Гильфердингъ*, Греческая служба св. Первоучителямъ Славянскимъ и житiе св. Наума болгарскаго (Русская Бесѣда, кн. XIV; 59, 2).

Стр. 33.

Нека се молимъ (св. Клименту), *да варди страната ни отъ всѣкакви злини и да запази въ народа непожатията отечествената вѣра.* — Съ тия думи съкратихъ послѣднитѣ редове отъ паметника, които изцѣло гласятъ тъй: «Прогони злотворната ересь, която, като нѣкоя чума, се е вмъкнала между твоето стадо, особно слѣдъ твоето ѹспяніе ѻ Христа да не би тя да разпрѣсне и да загуби овцетѣ по пасището, на което ги си настанилъ. О свети и добри пастирю! И отъ варварски нашествия зачувай непожатияти насъ, твоитѣ потомци, пазейки ни отъ тѣхъ всѣкога, а особно сега, когато е близу злото, когато нѣма кой да ни помогне, когато скитскиятъ мечъ се е опилъ съ българска кръвъ, когато безбожнически рѣцѣ дадохъ труповетѣ на твоитѣ чеда, да се хранѣтъ съ тѣхъ небеснитѣ птици. Съкруши тия рѣцѣ съ десницата на Бога, комуто си слугувалъ; дай миръ на своя народъ, за да можемъ да празнуваме празника ти съ пълна радостъ, славейки чрѣзъ тебе Отца, и Сина, и Светаго Духа, единаго Бога, Комуто подоба всѣка слава, честь и поклонение, нинѣ и присно и во вѣки вѣковъ Аминъ». Тия редове показватъ, че паметникътъ е писанъ срещу празника на св. Климента (27 юли) въ твърдѣ усилни врѣмена, когато отечеството е страдало отъ нахлувания и сѣчъ. Подъ името скити у византийцитѣ се вѣствяватъ разни сѣверни народи, опасни за империята, и затова не е лесно да се рѣши точно, кой народъ се разбира въ дадения случай. Едни допусчатъ, че тукъ се загатва за нахлуванията на маджаритѣ отъ 934 до 962 г. (Миклосичъ), а други подъ скити разбиратъ тукъ печенѣзитѣ, които сж пакостили много на Българската земя къмъ края на XI в. (*Вороновъ*, п. с. 123).

**По-главнитѣ печатни и други погрѣшки
въ първото (пълно) издание, обнародвано въ
„Българска Библиотека“ брой II, Сръдецъ 1885 г.**

Стр.	редъ	Напечатано :	Трѣбва да се изправи така :
3	2 (отдолу)	намѣрваме	не намѣрваме
4	1 (отгорѣ)	нѣкои отъ тия извѣстия се потвърдяватъ	но които се потвърдя- ватъ
4	16 (отдолу)	нѣкои показанія	такива показанія
—	15 —	изъ нѣкои много стари	изъ много стари
14	— (отгорѣ)	да купуватъ	да купувашъ
17	8 (отдолу)	струваше, имаше	струваме, имаме
—	6 —	противъ насъ	противъ васъ
29	19 —	бѣше пратенъ	биде пратенъ
—	18 —	бѣше заръчано	биде заръчано
35	3 —	помощъ	немоощъ

На стр. 14 слѣдъ 13-и редъ (отгорѣ) сж пропуснати слѣднитѣ думи: „защото и Господъ е училъ, че въ испытванъето на писанията се обрѣтава животъ; па и Исаия ни заповѣдва да черпимъ вода не изъ еретическитѣ мърсотии, а изъ изворотѣ на спасението“.

На сжщата стр., 20-и редъ, трѣбва да се измѣни така :

„И (Методий) казваше, че слѣдъ смъртѣта му това ще се приключи съ княза, както и станъ“ и пр.

На стр. 15-а въ прѣдсмъртното Методиево поучение има единъ дълъгъ периодъ, въ който два пѣти се повтаря частица *че*. По-добръ би било да се замѣни тя съ старото *понеже* или съ *защото*.

BX 659 .K5 T4 1896
Zhlivotpis na Sv. Klimenta, bu
Stanford University Libraries

3 6105 041 314 951

BX
659
K5T4
1896

Stanford University Libraries
Stanford, California

Return this book on or before date due.

--	--	--

BX 659 .K5 T4 1896
Zhivotopis na Sv. Klimenta, bu
Stanford University Libraries

3 6105 041 314 951

BX
659
K5T4
1896

Stanford University Libraries
Stanford, California

Return this book on or before date due.
